

ВЫТОКІ АЙЧЫННАЙ ПУБЛІЦЫСТЫКІ

Анатоль МЯСНІКОЎ,
кандыдат гістарычных
наук, дацэнт

Пра паперу ў народзе кажуць: яна сцерпіць усё. З'едліва гэта ці пагардліва, а можа, наадварот – даверліва і «адказна», не будзем ламаць галаву. Лепш зададзімся пытаннем: а колькі ж яна, папера, на працягу вось ужо некалькіх стагоддзяў «прынесла» чалавецтву паведамленняў, уражанняў, насамрэч вялікіх аповядаў пра адкрыцці і вынаходствы, здзяйсненні і подзвігі? Пазней прыйшлі ў наш штодзённы ўжытак радыё і тэлебачанне, потым – касмічная сувязь і Інтэрнэт, а яна – самая звычайная папера ў выглядзе лістоўкі, газеты, часопіса – па-ранейшаму займае і будзе займаць вядучую ролю ў зносінах паміж асобнымі людзьмі, чалавека са светам у цэлым.

«НАПІСАНАЕ ЗАСТАЕЦЦА...»

Гэтыя два простыя і разам з тым мудрыя словы належаць знакамітаму беларусу Францыску Скарыне. Так, напісанае застаецца – на дзесяцігоддзі і стагоддзі!

Беларускаму друкаванаму (я назваў бы яго інакш – публічнаму) слову, таму самаму, што на роўных гучыць сёння ў «хоры» больш чым дзвюхсот моў свету, з роду звыш тысячагоддзя. Яно ўзнікла ў X стагоддзі і стала вынікам агульнай эвалюцыі славянскай культуры таго часу. Узнікненню летапісання і кнігадрукавання на беларускіх землях перш за ўсё спрыяла тое, што ўжо існавала беларуская дзяржаўнасць. Вытокам і першым рэальным вынікам яе стала ўзнікненне і надзвычай імклівае станаўленне Полацкага, а потым і Тураўскага княстваў. Менавіта развіццё, а таксама геапалітычнае становішча гэтых зямель і паспрыяла хуткаму ўключэнню іх у новы цывілізаваны працэс. Праз нашы землі праходзілі асноўныя кантакты цэнтральна- і заходнееўрапейскіх краін з іншымі дзяржавамі, пралягалі важнейшыя гандлёвыя шляхі, што, натуральна, і павінна было даць станючыя вынікі наступу новай, больш дасканалай цывілізацыі. Перш за ўсё дзякуючы гэтаму, а таксама з улікам надзвычай высокага ўласнага патэнцыялу і ступені развіцця Полацкага княства і выйшла тады на вядучыя пазіцыі на кантынентце.

З X стагоддзя на новы мастацкі ўзровень пачала выходзіць і вусная паэтычная творчасць. Легенды і міфы, казанні і паданні,

быліны, прыказкі і прымаўкі набывалі закончаную літаратурна-мастацкую форму ў выглядзе кананічных кніг, аповесцей, хаджэнняў, жыццяў, зводаў законаў, і зборнікаў, летапісных помнікаў і, нарэшце, узораў такой арыгінальнай літаратуры, як «Словы» («Слова аб Законе і Благадаці мітрапаліта Іларыёна», «Слова аб палку Ігаравым» і інш.). Звод законаў «Праўда Яраслава» (978–1246), «Ізборнікі» Святаслава (1073, 1076), перакладная аповесць «Александрыя» і «Казанне пра Барыса і Глеба», якія таксама былі вядомыя нашым далёкім прашчुरам у XI–XII стагоддзях, многія іншыя арыгінальныя творы ўжо тады вызначаліся і ідэйна-палітычным характарам, і сацыяльнай скіраванасцю, і высокімі мастацкімі вартасцямі. На развіццё грамадскай свядомасці жыхароў яны мелі несумненнае ўздзеянне і актыўны ўплыў.

Гістарычнымі помнікамі і сапраўднымі ўзорамі высокамастацкай публіцыстыкі – нароўні з літаратурай – даўно і справядліва прызнаны Бібліі. Менавіта з іх пачаўся працэс фарміравання маральных прынцыпаў узаемаадносін людзей, выключна ў іх першапачаткова закладзены тыя асноватворныя нормы і крытэрыі, што вызначаюць пазіцыі і падыходы да ацэнкі дзейнасці чалавека ва ўсіх без выключэння праявах і жыццёвых стасунках. А гэта і ёсць галоўная задача журналістыкі – у сучасным яе разуменні і прызначэнні.

У пачатку XII стагоддзя з'явіўся яшчэ адзін узор старажытнай летапіснай творчасці

(а разам з тым і публіцыстыкі) – «Аповесць мінулых гадоў». Не адно пакаленне даследчыкаў старажытнай культуры па праву лічаць «Аповесць...» непераўздызеным творам і велічным помнікам усходнеславянскай пісьменнасці. Менавіта з гэтага твора мы ўпершыню даведваемся пра жыццё і падзвіжніцкую дзейнасць славянскіх першаасветнікаў Кірылы і Мяфодзія, пра жыццядзейнасць князя Алега і княгіні Вольгі, больш падрабязна, чым раней, – пра ўвядзенне хрысціянства князем Уладзімірам. Таксама ўпершыню знаходзім тут звесткі і пра такія беларускія гарады, як Полацк і Тураў, Віцебск і Пінск, Гродна і Бярэсце.

У 1517 годзе Францыск Скарына на ўвесь свет заявіў аб існаванні беларускага народа, надрукаваўшы ў Празе чатыры кнігі Бібліі: «Псалтыр», «Іоў», «Прытчы Саламона» і «Ісус Сірахаў». Выдадзеная Скарынам Біблія стала адной з першых і самых ранніх у славянскім свеце наогул, а сярод усходніх славян – самай першай кнігай, напісанай не па-царкоўнаславянску, а ў перакладзе на старабеларускую мову.

Францыск Скарына, Сымон Будны, Васіль Цяпінскі, Спірыдон Собаль, Лаўрэнцій і Стэфан Зізаніі, Мялецій Смятрыцкі, Афанасій Філіповіч, Мікола Гусоўскі, Сімяон Полацкі – выдатныя постаці, сапраўдныя тытаны беларускага гуманізму і Адраджэння, якія заклалі першыя і надзвычай трывалыя цагліны ў падмурак беларускай публіцыстыкі. У іх выданнях і творах тое, што мы называем цяпер публіцыстыкай у самым высокім значэнні гэтага слова, знайшло поўнае, адпаведнае часу і магчымасцям развіцця гуманістычнай думкі тлумачэнне і абзначэнне і нават фарміраванне. Таму зусім правільным з’яўляецца сцвярджанне даследчыкаў журналістыкі аб тым, што менавіта гэтыя Асобы заклалі асноўныя прынцыпы публіцыстыкі як спецыфічнага віду грамадска-палітычнай дзейнасці і літаратуры.

Ужо да канца XVI стагоддзя публіцыстыка на беларускіх землях дасягнула высокага ўзроўню развіцця, заняўшы ў грамадска-палітычным і сацыяльна-эканамічным жыцці належнае ёй месца. Пасля вы-

дання Скарынам сваіх Біблій яго справа знайшла шырокае распаўсюджванне і на Бацькаўшчыне. У Вільні і Бярэсці, Нясвіжы і Цяпіне, Заблудаве і Заслаўі, Лоску і Куцейне, Мінску і Буйнічах, у некаторых іншых культурных беларускіх цэнтрах на працягу 1520-х – 1590-х гадоў з’яўляюцца друкарні, у якіх адначасова з выданнем кніг ажыццяўляюцца і першыя спробы выпуску аднаразовых лістовак. Першым такім выданнем – своеасаблівым правобразам газеты – стала лістоўка, поўная назва якой гучыць так: «Навіны грозныя, а жалостлівыя о нападе княжати Московского Ивана на землю рускую, которі то князь паленьнем, тыранством, мордованьнем, мест, замков добываньнем велику і знаменіту шкоду вчыняет. З доданьнем релацый Его Мілості Гетмана ВКЛ. Княжати Радзівілла о пораждцы места Полоцкого. 1562». Няма сумнення ў тым, што гэта было далёка не адзінае выданне такога кшталту ў другой палове XVI стагоддзя...

Аднак само жыццё патрабавала крыніц, якія пастаянна і рэгулярна неслі б грамадству інфармацыю і паведамленні аб тагачаснай сітуацыі хоць бы на роднай старонцы, не гаворачы ўжо пра становішча ў суседзяў.

З 1760 года бярэ пачатак выдадзеная на тэрыторыі Беларусі першая перыядычная газета – «Кур’ер Віленскі». Унікальны факт: выданне праіснавала 156 гадоў (!) і стала З’явай у развіцці беларускай, польскай і літоўскай культур – з’явай аднолькава роўнай і ўплывовай для кожнай з іх. Назва газеты не адзін раз мянялася: «Газета літаратурная Віленская», «Літоўскі кур’ер», «Віленский вестник». Друкавалася яна доўгі час ў Вільні, потым – у Гомелі. Напачатку выданне з’яўлялася грамадска-палітычным, аднак пазней, напрыканцы 1850-х гадоў, характар і змест публікацый пачаў мяняцца. Атрымаўшы ў той час права на выданне і рэдагаванне газеты, вядомы грамадскі дзеяч і даследчык беларускай гісторыі, фальклору і краязнаўства Адам Кіркор далучыў да супрацоўніцтва з «Віленским вестником» такіх знакамітых вучоных, фалькларыстаў, пісьменнікаў і публіцыстаў,

МЯСНІКОЎ

Анатоль Фёдаравіч.

Нарадзіўся ў 1950 годзе ў Талачынскім раёне Віцебскай вобласці. Скончыў факультэт журналістыкі і завочную аспірантуру Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У 1972–1978 гадах працаваў у рэдакцыі газеты «Чырвоная змена», з 1978 па 2007 год – у «Звяздзе».

Загачык кафедры журналістыкі Мінскага Інстытута парламентарызму і прадпрымальніцтва. Сфера навуковых інтарэсаў: гісторыя Беларусі XX – пачатку XXI стагоддзя, праблемы нацыянальнага адраджэння і беларускай журналістыкі. Аўтар 15 манаграфій і кніг публіцыстыкі, звыш 250 навуковых і гістарычна-даследчых прац, сааўтар 10 калектыўных зборнікаў. Выдатнік друку Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь.

Узнагароджаны ганаровай граматай Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь.

як У. Сыракомля, І. Насовіч, Я. Тышкевіч, А. Семянтоўскі, М. Дзмітрыеў, І. Хацько, А. Адынец... На старонках газеты пачалі друкавацца нарысы аб дзеячах культуры, падарожныя нататкі па гісторыі ўзнікнення і развіцця беларускіх гарадоў, аповяды аб сумеснай барацьбе славянскіх народаў супраць мангола-татарскага ярма і іншых заваёўнікаў беларускіх зямель.

Наступным этапам фарміравання і станаўлення беларускай нацыянальнай журналістыкі стала выданне ў нашым краі «Губернских ведомостей». У кастрычніку 1830 года царскі ўрад прыняў спецыяльны цыркуляр – «Палажэнне аб стварэнні губернскіх ведамасцей», у адпаведнасці з якім у губернскіх цэнтрах з 1838 года і пачалі выходзіць гэтыя газеты. Галоўнае прызначэнне іх, як слухна адзначаў вядомы даследчык нашага друку доктар філалагічных навук, прафесар Міхась Цікоцкі, было «прадстаўленне ўсім і кожнаму зручнайшага сродку атрымліваць у патрэбны час звесткі аб пастановах і распараджэннях губернскага начальства». Праіснавалі «...Губернские ведомости» – у Мінску, Магілёве, Гродне, Віцебску і Вільні – прыкладна аднолькавы прамежак часу – да 1917 года. Згодна са сваім статусам і прызначэннем газеты ў абавязковым парадку друкавалі царскія ўказы і распараджэнні, іншыя афіцыйныя паведамленні і звесткі. Побач з назвай выдання змяшчаўся герб губерні, у якой яно выходзіла. Спачатку газеты выходзілі адзін раз у тыдзень, потым – два і нават чатыры разы, а пачынаючы з 1900 года, калі ўзрасла колькасць прафесійных журналістаў у Расіі, у тым ліку і ў Паўночна-Заходнім краі, асобныя з іх выдаваліся нават штодзённа.

Дарэчы, у 1860–1870-я гады гэтыя перыядычныя выданні пачалі праяўляць прыкметную цікавасць да гісторыі, этнаграфіі і фальклору нашай Бацькаўшчыны. Так, у «Могилёвских губернских ведомостях» у многіх нумарах (з працягам) былі змешчаны «Гістарычныя агляды Магілёўскай губерні (першы перыяд да пакарання Заходняй Расіі літоўцамі)», артыкулы «Паход Сігізмунда III ад Оршы пад Смаленск у 1602 годзе», «Роля князёў

Мсціслаўскіх», «Агляд некаторых маёнткаў Магілёўскай губерні» і іншыя, што мелі шырокі чытацкі рэзананс. Гэтыя і некаторыя іншыя публікацыі беларускіх «...Губернских ведомостей» характарызаваліся і станоўчымі публіцыстычнымі якасцямі: развагамі аўтараў і эмацыянальнай напоўненасцю, логікай мыслення і ўдалай вобразнасцю, што асабліва было ўласціва творам М. Нікіфароўскага, П. Шпілеўскага, А. Васільевай, В. Сакалова.

Трэба адзначыць, што да пачатку XX стагоддзя пэўнай сістэмы ў беларускай журналістыцы яшчэ не існавала. У пяці губернях Паўночна-Заходняга края выдаваліся 25 друкаваных выданняў, аднак адладжанага ці проста рэгулюемага журналісцка-выдавецкага працэсу не было. Спецыяльны царскі маніфест ад 17 кастрычніка 1905 года нібыта і дазволіў друкаванаму слову выйсці на новы, больш шырокі прастор: забароны на выданне газет і часопісаў, у тым ліку на нацыянальных мовах на так званых ускраінах Расійскай імперыі, былі ліквідаваны. У Мінску і іншых губернскіх гарадах Беларусі адразу ж пачалі з'яўляцца перыядычныя выданні самай рознай грамадска-палітычнай арыентацыі. Ужо на рубяжы 1905–1906 гадоў іх налічвалася 75. Аднак, падрабязна прааналізаваўшы сітуацыю, царскія ўлады спахапіліся: друкаванае слова выходзіла з-пад дзяржаўнага кантролю. І на свет з'явіўся новы дакумент – пастанова «Часовыя правілы аб друку», якая ў катэгарычнай форме абмяжоўвала свабоду слова, і перш за ўсё – адносна грамадска-палітычнай тэматыкі і накірункаў дзейнасці перыёдыкі. Зноў пачалі сваю жорсткую дзейнасць цензура і нагляд за друкам. У выніку амаль палова выданняў на тэрыторыі Беларусі – 36 з 75, па сутнасці, і не нарадзіўшыся, спынілі сваё існаванне.

Фарміраванне ж сістэмы нацыянальнага беларускага легальнага друку пачалося зыхаду ў свет газет «Наша доля» і «Наша ніва» (больш падрабязна аб гэтых выданнях гл. «Беларускую думку» № 11 за 2006 год).

Да пачатку XX стагоддзя пэўнай сістэмы ў беларускай журналістыцы яшчэ не існавала. У пяці губернях Паўночна-Заходняга края выдаваліся 25 друкаваных выданняў, аднак адладжанага ці проста рэгулюемага журналісцка-выдавецкага працэсу не было.

ВА ЁМОВАХ ЦЭНЗУРЫ І КАНТРОЛЮ

Партыйна-савецкі друк, праіснаваўшы амаль тры чвэрці стагоддзя (1917–1991 гады), быў ці не самым верным і адданым складнікам усёй камуністычнай сістэмы кіравання на адной шостаі частцы Зямлі. І гэта прытым, што інфармаванне насельніцтва і шырокай міжнароднай грамадскасці праз друк, радыё і тэлебачанне аб грамадска-палітычным і сацыяльна-эканамічным становішчы ў краіне было для савецкай партыйнай сістэмы самым галоўным галаўным бодем на працягу ўсяго гэтага часу. У 1910–1920-я гады газеты і часопісы, калі можна так сказаць, абслугоўвалі вельмі вузкае кола сваіх гаспадароў-заснавальнікаў, ды і выконвалі яны абмежаваныя, хаця і даволі важныя і сур'ёзныя задачы і функцыі, першай сярод якіх была барацьба за ўладу... У 1930-я, 1940-я і нават 1950-я гады сродкі масавай інфармацыі працавалі ў жорсткіх рамках сталінска-тэрарыстычнай дзейнасці дзяржаўнага апарату супраць свайго ж народа. Праўда, 1960-я гады «азнаменаваліся» наступленнем так званай хрушчоўскай адлігі, але доўжылася яна зусім не працягла час... Сярэдзіна 1960-х і практычна ўсе 1970-я гады зноў сталі ледзь ці не «вяртаннем у сталінізм»: дзякуй богу, без масавай крыві і шматтысячных рэпрэсій. Падчас знаходжання на чале дзяржавы Леаніда Брэжнева адбыўся перагляд многіх пазіцый і падыходаў да культуры асобы, мелі месца шматлікія спробы апраўдання злачыннай дзейнасці Сталіна і яго бліжэйшага акружэння. Зноў у краіне падаўлялася іншадумства, а рэгламентаванасць і зададзенасць дзейнасці сродкаў масавай інфармацыі сталі самай звычайнай штодзённай з'явай...

Прайшоўшы вось такія гістарычныя кругі, партыйна-савецкая ўлада ў 1980-я гады вярнулася, так бы мовіць, на зыходныя, як і на самым пачатку XX стагоддзя, пазіцыі – жорсткай барацьбы за ўладу, новага са старым, прагрэсіўнага з рэгрэсіўным...

Беларускія перыядычныя выданні, як і СМІ іншых саюзных рэспублік, нейкай навізной, пошукам ці знаходкамі форм падачы публікацый не вызначаліся. Яны

былі падпарадкаваны, як пісалі з нумара ў нумар рэспубліканскія газеты «Звязда», «Советская Белоруссия» і «Сельская газета», аднаму: асвятленню дзейнасці «аднаго з перадавых атрадаў КПСС – Камуністычнай партыі Беларусі па ажыццяўленню велічных рашэнняў партыйных з'ездаў, пленумаў і бюро ЦК», пастаноў і іншых «каштоўных» указанняў партыі... Газетныя штампы тыпу: «выконваючы гістарычныя рашэнні з'езда...», «у адказ на рашэнні пленума ЦК...», «ідучы насустрач партыйнаму форуму...», «падтрымаўшы каштоўную ініцыятыву...», «галоўная задача пяцігодкі заключаецца ў няўхільным выкананні планаў і абавязацельстваў...» і іншыя на працягу дзесяцігоддзяў «упрыгожвалі» газетныя старонкі. Такім чынам нібыта і выконваліся палітычныя і ідэалагічныя ўстаноўкі ўлад, накіраваныя на «мабілізацыю» народа на ажыццяўленне «велічных задач камуністычнага будаўніцтва»...

А потым былі падзеі 1991 года: распад Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, з'яўленне на геаграфічнай карце новых суверэнных незалежных дзяржаў, усталяванне ў іх дэмакратыі, свабод, у тым ліку адной з важнейшых – свабоды слова і друку. Пачатак працэсу дэмакратызацыі СМІ у Савецкім Саюзе многія даследчыкі журналістыкі звязваюць з рашэннямі красавіцкага (1985 года) пленума ЦК КПСС. На старонках перыядычных выданняў, у тэле- і радыёперадачах загучалі яшчэ ўчора забароненыя тэмы. Перабудова, аб'яўленая новым камуністычным лідэрам краіны Міхаілам Гарбачовым, закранала літаральна ўсе бакі жыцця тагачаснага савецкага грамадства, і СМІ проста не маглі застацца ўбаку ад гэтых працэсаў і перамен. Тыя ж праблемы партыйна-камуністычнага жыцця «знайшлі» нарэшце на старонках друку, у тэлерадыёперадачах больш поўнае, чым раней, практычна без купюр, адлюстраванне. Чытачы, гледачы і слухачы пераканаліся, што ёсць у вышэйшых эшалонах улады і карупцыя, і хабарніцтва, і пратэктыванізм, і іншыя злоўжыванні, якія раней нібыта і не былі ўласцівыя партыйна-савецкай сістэме – «самай справядлівай на

Першы нумар
газеты «Звязда»

Зямлі»... Выказванне думак і меркаванняў, за якія ў папярэднія гады і дзесяцігоддзі людзі траплялі ў турэмнае зняволенне і нават развіталіся з жыццём, падчас разгортвання публічнасці стала для СМІ самай звычайнай з'явай.

Тады ж, напрыканцы 1980-х – на самым пачатку 1990-х гадоў, адбыліся не толькі перагляд і пераацэнка маральных каштоўнасцей, але і своеасаблівае пераразмеркаванне функцый і накірункаў дзейнасці галоўных друкаваных сродкаў масавай інфармацыі краіны.

У прыватнасці, газета «Правда», якая налічвала на той час 75-гадовую гісторыю існавання і шматмільённы штодзённы тыраж, у выніку рэальнага пераходу СССР ад аднапартыйнасці да шматпартыйнасці перастала быць галоўным «калектыўным прапагандыстам, калектыўным агітатарам і калектыўным арганізатарам» (вызначэнне Леніна) і засталася вузкапартыйным друкаваным органам камуністаў. Практычна страцілі «ўплыў» і ўздзеянне на шырокія колы працоўных і такія масавыя і папулярныя раней агульнасаюзныя выданні, як «Известия Советов депутатов трудящихся», «Труд», «Комсомольская правда», хаця, трэба зазначыць, у адрозненне ад «Правды» сваю тэматыку, а дакладней кажучы, сваю нішу ў новай грамадска-палітычнай сітуацыі гэтыя газеты знайшлі.

АРЫЕНЦІР – КАНСАЛІДАЦЫЯ ГРАМАДСТВА

Дэмакратычныя пераўтварэнні, распачатыя ў Савецкім Саюзе напрыканцы 1980-х і прадоўжаныя ў самым пачатку 1990-х гадоў ужо ў новых умовах – падчас узнікнення незалежных суверэнных дзяржаў, натуральна ж, вельмі істотна паўплывалі на дзейнасць сродкаў масавай інфармацыі: спачатку – у СССР, а потым – і ў маладой Рэспубліцы Беларусь. 1 жніўня 1990 года ўступіў у дзеянне Закон СССР «Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі». І адразу ж «пайшоў працэс» рэзкага росту колькасці перыядычных

выданняў. Перш за ўсё дзесяткі новых газет і часопісаў, тэлеканалаў і радыёстанцый з'явіліся ў Расійскай Федэрацыі: «Независимая газета», «Коммерсантъ» і іншыя.

Друк Беларусі з-пад партыйнай улады «вырываўся» вельмі няпроста. Знаходзячыся ў стадыі агоніі, Кампартыя рэспублікі па-ранейшаму хацела бачыць сродкі масавай інфармацыі «трыбунай народных мас, зброяй будаўніцтва новага грамадства». Але ж – якой трыбунай? І якога грамадства канкрэтна?!

У 1990-я гады з'яўляліся новыя, насамрэч рэвалюцыйныя тэхналогіі. Чалавецтва ў прамым сэнсе слова імкліва рухалася да інфармацыйнага грамадства. Лічбавыя тэхналогіі пачалі імкліва «авалодваць» сферы дзеянняў і друкаваных СМІ. Ствараючы электронныя версіі сваіх выданняў, газеты пачалі асвойваць і віртуальную прастору Інтэрнэта... Але ж беларускія сродкі масавай інфармацыі з асваеннем новых тэхналогій камунікацыі, з пераходам да развіцця лічбавых носьбітаў інфармацыі і іншых дасягненняў сучаснага навукова-тэхнічнага прагрэсу яўна спазніліся і адсталі. І гэта варта прызнаць!

Сучасны інфармацыйны рынак суверэннай Беларусі сфарміраваўся і склаўся, па сутнасці, на працягу апошніх паўтара-двух дзесяцігоддзяў, натуральна ж, не на голым месцы. Гэтаму папярэднічалі і спрыялі перш за ўсё тыя палітычныя, эканамічныя, сацыяльныя і культурныя змены і пераўтварэнні, што адбыліся ў грамадстве наогул. Тут насамрэч «спрацаваў» прарочы ленінскі выраз: «Жыць у грамадстве і быць вольным ад грамадства – нельга!».

Пачатак 1990-х гадоў пазначаны з'яўленнем у інфармацыйнай прасторы Беларусі новых перыядычных выданняў. Новых па статусу, грамадска-палітычнай арыентацыі, заснавальніцкай прыналежнасці і чытацкай накіраванасці. Выказалі жаданне мець свае афіцыйныя друкаваныя органы парламент і ўрад – і на свет з'явіліся «Народная газета» і «Рэспубліка»... Не пагаджаючыся з афіцыйным адлюстраваннем у дзяржаўных СМІ фізкультурна-спартыўных праблем, група вядомых спартыўных журналістаў рэспублікі ўтварыла закрытае акцыянернае таварыства «Прессбол» і пачала выдаваць

аднайменную газету. З'явіліся і знайшлі сваіх чытачоў штотыднёвік «Свободные новости плюс» і «Белорусская деловая газета», газеты «Добры вечар» і «Биржи и банки», «Свабода» і «Пагоня», часопісы «Всемирная литература» і «Arche», «Дэпутацкая трыбуна» і «Дзеяслоў»...

Афіцыйны дазвол шматпартыйнасці, права на стварэнне грамадскіх арганізацый і рухаў, зафіксаваныя ў новай Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, таксама паспрыялі з'яўленню новых выданняў. Газеты пад назвамі «Политика. Позиция. Прогноз», «Товарищ», «Белоруссия», «Газета Гайдукевича», «Навіны БНФ» і дзесяткі іншых, у тым ліку рэгіянальных, далі магчымасць практычна ўсім сацыяльным слаям і групам грамадзян выказаць свае палітычныя пазіцыі і інтарэсы. Далёка не ўсе з іх, аднак, вытрымалі выпрабаванне – і часам, і чытацкім даверам, многія проста «сышлі ў нябыт».

Як вядома, інфармацыйная прастора нашай краіны адкрыта і для замежных СМІ, сведчаннем чаму з'яўляюцца звыш 5 тыс. замежных газет, часопісаў, тэлерадыёпраграм, што распаўсюджваюцца ў Беларусі. І для айчынных СМІ поле для дзейнасці сёння ў рэспубліцы і сапраўды вялікае і неабдымнае. Аднак унутранай канкурэнцыі яны для сябе, з аднаго боку, стварыць пакуль што не змаглі, з другога – проста... баяцца яе. І 1990-я гады, і пачатак новага, XXI стагоддзя прымусілі супрацоўнікаў сродкаў масавай інфармацыі весці сапраўдную барацьбу за... выжыванне перыядычных выданняў у новых эканамічных умовах. Ці ж жарт: тыраж былой галоўнай партыйнай газеты «Звязда» на працягу аднаго толькі дзесяцігоддзя (!) зменшыўся амаль у сем разоў і «апусціўся» да мізэрнай для рэспубліканскага выдання лічбы – 33 тыс. экзэмпляраў. Амаль столькі ж падпісчыкаў і чытачоў страціла і «Белорусская нива». І толькі газета «Советская Белоруссия – Беларусь сегодня» імкліва пайшла «ў рост»: яе тыраж за некалькі гадоў вырас да паўмільёна экзэмпляраў! Спрацавалі, на нашу думку, два галоўныя фактары: паўсюдная актыўная падтрымка выдання з боку ўладнай вертыкалі і заняцце газетай пазіцый, накіраваных на фарміраванне сучаснай інтэгральнай ідэалогіі маладой беларускай дзяржавы.

На жаль, пакуль што галоўным сродкам кансалідацыі дзейнасці розных грамадскіх арганізацый, аб'яднанняў і груп на аснове беларускай нацыянальнай ідэі, агульнадзяржаўных інтарэсаў і нашых каштоўнасцей беларускія газеты, часопісы, тэлебачанне і радыёвяшчанне, як бачыцца, яшчэ не сталі.

Так, унутраны змест інфармацыйнай палітыкі, яе мэты і задачы не могуць не мець нейкіх «сваіх», выключна беларускіх асаблівасцей і характэрных праяўленняў. Праводзячы свой інфармацыйна-палітычны курс, скіраваны на пабудову грамадства з сацыяльна арыентаванай эканомікай, нашы СМІ не павінны ігнараваць перш за ўсё асаблівасці развіцця беларускай дзяржавы, нашы нацыянальныя традыцыі, пачынаючы з глыбінь сярэднявечкоўя. Безумоўна, важныя і актуальныя і ўзровень цяперашняга сацыяльна-эканамічнага развіцця рэспублікі, і тыя палітычныя накірункі, якіх прытрымліваецца кіраўніцтва суверэннай Беларусі, і многія іншыя аб'ектыўныя і суб'ектыўныя фактары. Няпісанымі, як прынята гаварыць у такіх выпадках, законамі стану і развіцця СМІ сёння па-ранейшаму застаюцца аб'ектыўнасць і праўдзівасць. Толькі аб'ектыўнасць і праўдзівасць могуць і павінны паспрыяць палітычнай, эканамічнай, сацыяльнай, культурнай і прававой стабілізацыі маладога суверэннага беларускага грамадства. Усе айчыныя сродкі масавай інфармацыі павінны бачыць сваю важнейшую задачу ў спрыянні ўладным структурам у фарміраванні і рэалізацыі асноўных прыярытэтаў беларускай дзяржаўнасці, яе інфармацыйнай палітыкі як першых і галоўных фактараў дэмакратызацыі дзяржкіравання, надзейнага і стабільнага развіцця грамадства. І тады наша слова – напісанае і сказанае – адгукнецца, знойдзе разуменне і падтрымку ў тысячах і мільёнах сэрцаў не толькі нашых суайчыннікаў, але і чытачоў, гледачоў і слухачоў у бліжэй і далёкім замежжы. ■

